

**DIAGNOZA POTRZEB
SENIORÓW Z UNIWERSYTETÓW
TRZECIEGO WIEKU NALEŻĄCYCH DO
ŚWIETOKRZYSKIEGO KLASTRA
UNIWERYSTETÓW TRZECIEGO WIEKU**

CZERWIEC 2023

Wstęp

Obserwując zmiany zachodzące w polskim społeczeństwie, szczególnie zmiany demograficzne, zauważa się zjawisko starzenia się społeczeństwa, a więc wydłużenie przeciętnego czasu trwania życia oraz stały wzrost liczby osób w wieku 60+. Z upływem lat przybywa osób starszych, dysponujących dużą ilością wolnego czasu i chcących ten czas spożytkować w sposób aktywny. Z tego też względu należałoby podjąć działania zmierzające w kierunku zaspokojenia potrzeb i pragnień osób starszych, okazać większe zainteresowanie i wsparcie dla tej grupy społecznej. Przede wszystkim w dziedzinie aktywizacji seniorów, by mogli oni pozostać jak najdłużej w swoim środowisku, czerpiąc radość z życia i podejmowanych działań. Jedną z instytucji realizującą zadania z zakresu działań aktywizujących, edukacyjnych i integrujących osoby starsze jest Uniwersytet Trzeciego Wieku. Jest miejsce zrzeszające zazwyczaj osoby w wieku 60+ proponując im przede wszystkim zajęcia o charakterze edukacyjnym, integracyjnym, artystycznym i turystycznym. W ten sposób zostaje stworzona seniorom możliwość integracji, wymiany doświadczeń i poglądów oraz realizacji własnych pasji. Uczestnictwo w UTW stanowi również źródło niewyczerpanych inspiracji i ciągłej pracy nad sobą. Najważniejsza jest przyjacielska atmosfera, oferująca poczucie jedności i przynależności do grupy. Ze względu na możliwości, jakie dają Uniwersytety Trzeciego Wieku- pozytywny wpływ na kształtowanie postawy osób starszych, aktywizacji ich do działania Fundacja RESTART wraz z Fundacją PO-MOST podjęli się szeregu działań, których celem jest upowszechnianie tej formy działalności. W maju 2023r. Fundacja RESTART podjęła Uchwałę tworzącą ŚWIĘTOKRZYSKI KLASTER UNIWERYSTETÓW TRZECIEGO WIEKU, do którego przystąpiło 11 UTW z województwa świętokrzyskiego.

Celem niniejszej diagnozy jest określenie potrzeb oraz oczekiwań Uniwersytetów Trzeciego Wieku należących do Świętokrzyskiego Klastra Uniwersytetów Trzeciego Wieku w zakresie wsparcia organizacji w tworzeniu silnych podmiotów, aktywnych uczestników życia społecznego mających wpływ na politykę senioralną w regionie.

W każdym z krajów europejskich przybywa osób starszych. Proces ten jest zaawansowany i nieodwracalny. Pomimo tego, że na tle Europy Polska jest krajem stosunkowo młodym demograficznie, sytuacja wygląda zupełnie inaczej na tle województw. Województwo Świętokrzyskie jest jednym z najstarszych województw demograficznych, a prognozy na kolejne lata są niepokojące. Starzenie ludności jest postępujące ze względu na wydłużenie trwania życia i malejącego poziomu dzietności.

Według prognoz demograficznych Głównego Urzędu Statystycznego, do 2050r. wystąpi znaczny wzrost osób w wieku poprodukcyjnym w populacji województwa świętokrzyskiego. Do końca horyzontu prognozy (2050r.) spodziewany jest przyrost osób w wieku poprodukcyjnym o 19% w miastach, nieco mniej na wsi – o 16,8%. W rezultacie udział osób starszych przekroczy 30% na obszarach wiejskich, natomiast w miastach zbliży się do 35%.¹ Do celów analizy sytuacji demograficznej regionu przyjęto dane GUS z lat 2017-2021.

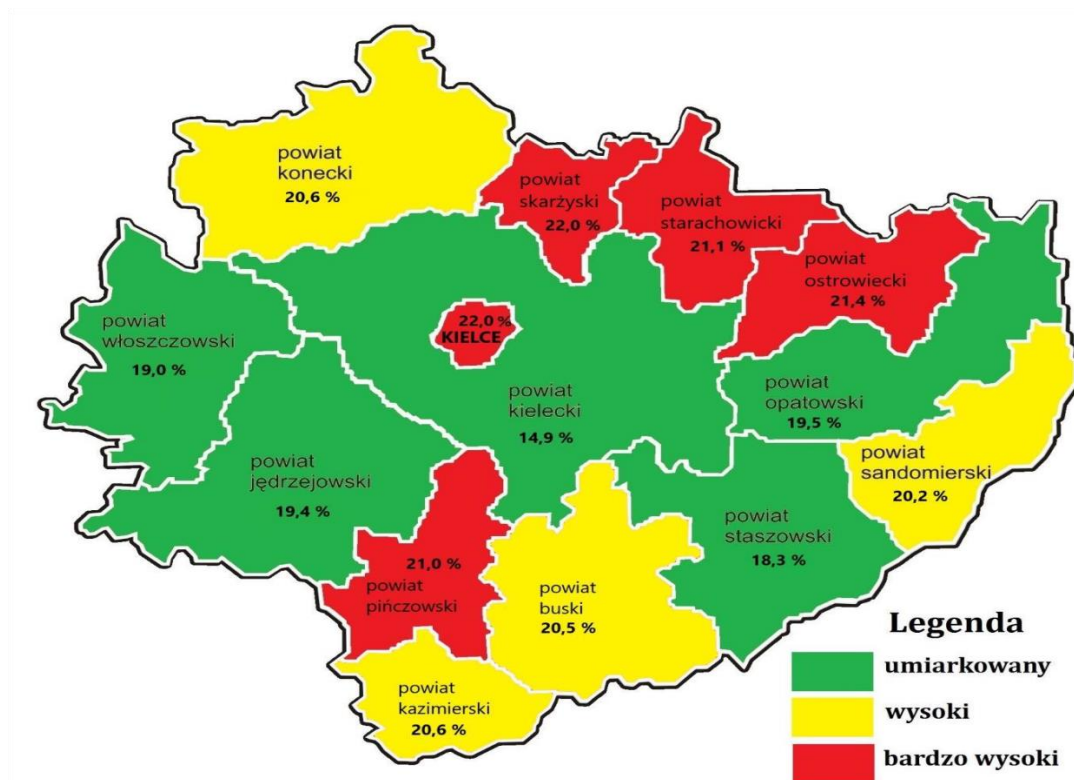
W końcu 2020 r. liczba ludności województwa świętokrzyskiego wynosiła 1224,6 tys. W tym 248,2 tys. stanowiły osoby w wieku 65 lat i więcej (w 2017 r - 229,6 osoby w wieku 65 lat i więcej). W porównaniu do roku 2017 liczba osób starszych wzrosła. Województwo świętokrzyskie ma ujemny przyrost naturalny wynoszący -4 274. Odpowiada to przyrostowi naturalnemu -3,45 na 1000 mieszkańców świętokrzyskiego.

Poniższa tabela przedstawia sytuację demograficzną osób starszych z województwa świętokrzyskiego na przestrzeni lat 2017-2021.

Wiek	2017	2018	2019	2020	2021
60-64	94 588	94 444	93 911	90 994	87 531
65-69	80 383	82 531	84 582	85 668	86 077
70-74	50 809	56 310	60 771	65 849	68 811
75-79	37 477	36 269	35 690	34 934	37 515
80-84	31 904	31 869	31 920	31 147	29 237
Powyżej 85	29 061	29 470	30 256	29 711	29 322

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL

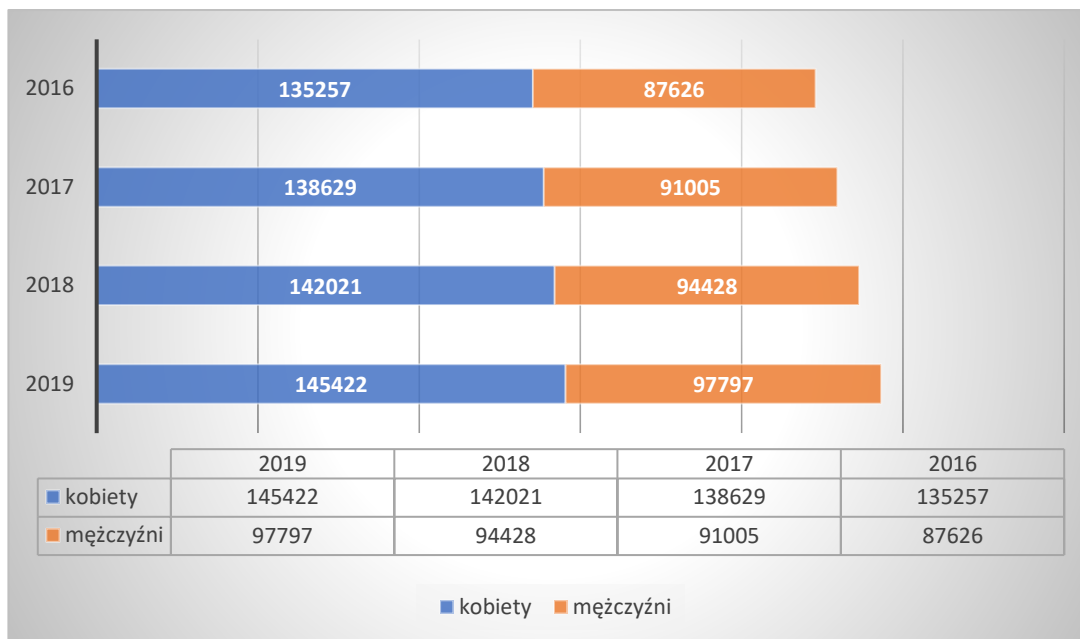
Z tabeli jasno wynika, iż trend starzejącego się społeczeństwa jest narastający w województwie. Z danych GUS z grudnia 2021r. województwo świętokrzyskie jest na 1 miejscu- jako region posiadający największą liczbę osób w wieku 60+. W latach ubiegłych znajdowało się na 2 miejscu. Z najaktualniejszych danych wynika, że sytuacja się pogorszyła i nadal obserwowany jest ciągły wzrost osób starszych w stosunku do małej liczby urodzeń.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Warto również zauważyć, iż w 2019 roku w województwie świętokrzyskim 67,25% osób po 65 r.ż. stanowią kobiety (tzw. feminizacja starości). Poniższa tabela przedstawia ilość kobiet w stosunku do mężczyzn. W wieku 65 lat i więcej większość stanowiły kobiety. Wyższa umieralności mężczyzn i zróżnicowania parametrów trwania życia jest rosnący wraz z wiekiem udział kobiet w populacji. Ich przewaga gwałtownie wzrasta wraz z przechodzeniem do kolejnych grup wieku starszego. Wśród ludności w wieku do 80 roku życia większa feminizacja zaznaczyła się na terenach miejskich, natomiast wśród najstarszych na wsi.

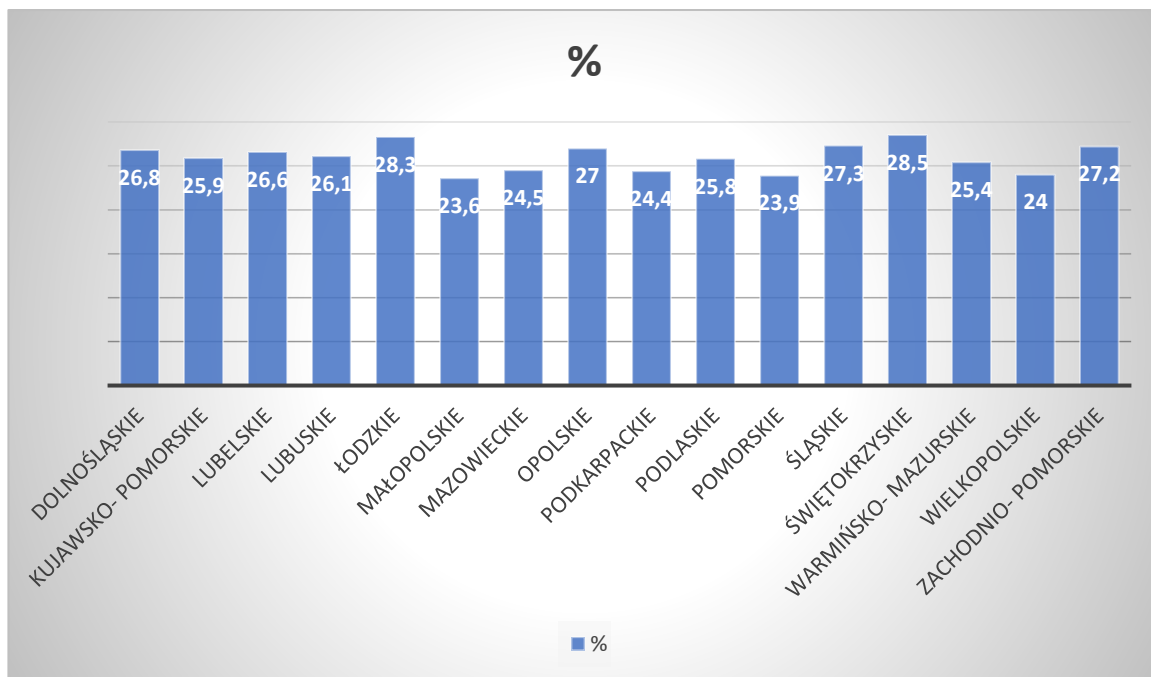
Prognozy rozwoju demograficznego opracowane przez GUS dla lat 2025- 2050 potwierdzają niepokojącą sytuację województwa świętokrzyskiego. Przewidywany na koniec 2050 r. ubytek liczby ludności wynosić będzie 18,15 %. Przewiduje się wysoki spadek liczby urodzeń- o około 39%. Zmiany w ilości zgonów i urodzeń spowodują pogłębienie ujemnego przyrostu naturalnego, a tym samym spadnie liczba populacji w wieku przedprodukcyjnym i w wieku aktywności zawodowej.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Dokonując analizy sytuacji demograficznej województwa świętokrzyskiego należy zwrócić uwagę na starzenie się społeczeństwa, wyrażające się większym udziałem osób starszych w strukturze ludności, co stanowi istotne wyzwanie dla rozwoju regionu. W przyszłości skutkować będzie m. in.: rosnącym zapotrzebowaniem na świadczenia zdrowotne czy też świadczone usługi pomocy społecznej dla tej grupy mieszkańców. Dodatkowo spadek udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat), jak i produkcyjnym (18-59/64 lat) komplikuje sytuację na rynku pracy. Zgodnie z prognozą demograficzną GUS w perspektywie do 2050 roku nastąpi znaczne pogorszenie struktury ludności w skali całego kraju (starzenie się struktury ludności). Zmniejszy się udział ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, a wzrośnie udział ludności w wieku poprodukcyjnym. Pracodawcy coraz częściej będą odczuwać brak pracowników. Sytuacja ta może spowodować niekorzystne konsekwencje dla systemu emerytalnego. Województwo świętokrzyskie na tle kraju charakteryzować się będzie mniej korzystną strukturą wieku ludności – o większym udziale osób starszych.

Starzenie się ludności obserwowane jest z różnym natężeniem w poszczególnych województwach. W 2021 r. najwyższym odsetkiem osób w wieku 60 lat i więcej charakteryzowało się województwo świętokrzyskie (28,5%), natomiast najniższym – małopolskie (z udziałem wynoszącym 23,6%). Od roku 2005 odsetek osób starszych najbardziej zwiększył się w województwie zachodniopomorskim (wzrost o 11,6 p. proc.), a najmniej w województwie mazowieckim (o 5,9 p. proc.).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Problem starzenia się społeczeństwa zawarty ujęty został w dokumentach strategicznych województwa świętokrzyskiego:

- Strategia polityki społecznej województwa świętokrzyskiego na lata 2021- 2030; cel strategiczny 1.2.3. Budowa kompetencji kluczowych na każdym etapie kształcenia oraz we wszystkich grupach wiekowych; 1.2.4. Promocja i wsparcie uczenia się przez całe życie, w tym w celu zwiększania kompetencji cyfrowych; cel 3.2.2 Upowszechnianie stosowania instrumentów aktywnej integracji społecznej oraz rozwój podmiotów reintegracyjnych w celu ograniczania skali ubóstwa i wykluczenia społecznego (aktywni mieszkańcy zaangażowani w rozwój lokalny poziom aktywność społecznej i obywatelskiej jest w województwie świętokrzyskim niższy niż średnia w kraju. Krajowa Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 wskazuje, iż niski poziom kapitału społecznego jest jedną z najpoważniejszych barier rozwojowych), cel 4 Mieszkańcy regionu włączeni w główny nurt życia społeczno-gospodarczego, cel 5 Skoordynowany, innowacyjny, kooperatywny system polityki społecznej w regionie. Analiza SWOT wykazał, iż słabą stroną jest starzenie się społeczności regionalnej i idące za nim obciążenie demograficzne; misją Strategii Polityki Społecznej Województwa Świętokrzyskiego jest budowanie wspólnoty o wysokim kapitale społecznym na rzecz trwałego rozwoju, wysokiej jakości życia, zmniejszenia skali problemów społecznych, a także ich łagodzenia. Biorąc pod uwagę, iż społeczeństwo starzeje się niezbędnym jest podjęcie działań skierowanych do tej grupy osób i potrzeba zaspokajania ich potrzeb, wydłużenia aktywności społecznej.

Problem starzenia się ludności z terenu województwa świętokrzyskie na cele zawarte w dokumentach strategicznych w tym np. Politykę Senioralną KOF na lata 2020- 2030, w szczególności na cel strategiczny 2- Aktywizacja seniorów Priorytet 2.2 Rozwijanie aktywności obywatelskiej seniorów czy też strategię Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+, w szczególności cel operacyjny 3.2.1. "Rozwój i upowszechnianie usług społecznych... w szczególności adresowanych dla... seniorów".

Jedną z form zaspokajania potrzeb licznej grupy społeczeństwa, którą stanowią seniorzy są Uniwersytety Trzeciego Wieku. Z danych zawartych na stronie Urzędu Marszałkowskiego wynika, że na terenie regionu świętokrzyskiego działa 16 UTW:

- 1) UTW w Skarżysku Kamiennej (120 słuchaczy)
- 2) Bodzentyński Uniwersytet Trzeciego Wieku (80 słuchaczy)
- 3) UTW w Starachowicach (140 słuchaczy)
- 4) Stowarzyszenie Jędrzejowski Uniwersytet Trzeciego Wieku (90 słuchaczy)
- 5) UTW w Łopusznie (70 słuchaczy)
- 6) Świętokrzyski Uniwersytet Trzeciego Wieku w Kielcach (230 słuchaczy)
- 7) UTW w Busku Zdroju (60 słuchaczy)
- 8) UTW w Końskich (100 słuchaczy)
- 9) UTW w Staszowie (50 słuchaczy)
- 10) UTW w Łagowie (80 słuchaczy)
- 11) UTW „Seniariada w Stąporkowie (105 słuchaczy)
- 12) Kielecki Uniwersytet „Ponad Czasem” (200 słuchaczy)
- 13) Uniwersytet Trzeciego Wieku w Masłowie (110 słuchaczy)
- 14) Stowarzyszenie Uniwersytet Trzeciego Wieku Wyższej Szkoły Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim (140 słuchaczy)
- 15) UTW w Morawicy (150 słuchaczy)
- 16) Chęciński UTW (120 słuchaczy)

Z badań własnych przeprowadzonych wśród świętokrzyskich UTW wynika, że ilość UTW oraz ilość słuchaczy w poszczególnych UTW jest inna:

Tabela 1. Ilość słuchaczy w świętokrzyskich UTW

LP	UTW	Ilość słuchaczy
1.	UTW w Skarżysku- Kamiennej	265
2.	Bodzentyński Uniwersytet Trzeciego Wieku	80
3.	Uniwersytet Trzeciego Wieku W Starachowicach	186
4.	Stowarzyszenie Jędrzejowski Uniwersytet Trzeciego Wieku	77
5.	Uniwersytet Trzeciego Wieku w Łopusznie	60
6.	Świętokrzyski Uniwersytet Trzeciego Wieku w Kielcach	240
7	Uniwersytet Trzeciego Wieku w Końskich	150
8	Uniwersytet Trzeciego Wieku w Staszowie	95
9.	Stowarzyszenie Uniwersytet Trzeciego Wieku w Łagowie	53
10.	Uniwersytet Trzeciego Wieku „Senioriada” w Stąporkowie	106
11.	Kielecki Uniwersytet „Ponad Czasem”	530
12.	Uniwersytet Trzeciego Wieku w Masłowie	80
13.	Stowarzyszenie Uniwersytet Trzeciego Wieku Wyższej Szkoły Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim	187
14.	Uniwersytet Trzeciego Wieku w Morawicy	65
15.	Chęciński Uniwersytet Trzeciego Wieku	155
16.	UTW Opatów	45
17.	UTW w Busku-Zdrój	77
18.	UTW w Pińczowie	46
	RAZEM	3097

Źródło: Opracowanie własne

Jak widać w województwie są dostępne formy edukacji ustawicznej dla dorosłych, aczkolwiek UTW mające lokalizację poza miastem wojewódzkim mają słabszy dostęp do działań edukacyjnych od Uniwersytetów od tych, które są w sąsiedztwie uczelni wyższych.

We wrześniu 2022r. po raz pierwszy został przeprowadzony I Świętokrzyski Kongres Uniwersytetów Trzeciego Wieku. Zainteresowanie ze strony UTW było ogromne- wzięło udział 300 osób. Podczas Kongresu poruszano ważne kwestie dotyczące zarówno sytuacji

demograficznej województwa świętokrzyskiego, jakości życia seniorów, potrzeb edukacyjnych oraz możliwości pozyskiwania funduszy na działalność UTW. Kongres było okazją do integracji UTW działających na terenie województwa, wymiany dobrych praktyk oraz zapoczątkowania pierwszych kroków do wspólnych działań zmierzających do aktywizacji społeczeństwa seniorów. Podczas wydarzenia zrodził się pomysł utworzenia ŚWIĘTOKRZYSKIEGO KLASTRA UNIWERYSTETÓW TRZECIEGO WIEKU, który to wzmocniłyby potencjał i wpływ seniorów na politykę senioralną w województwie świętokrzyskim. Podczas spotkania z przedstawicielami świętokrzyskim UTW nasunął się wniosek, że UTW są zbyt słabe i niedoświadczone, aby dokonać długotrwałej zmiany w otoczeniu. Dlatego bardzo ważne jest, aby UTW miały możliwość skorzystania z wiedzy i doświadczenia specjalistów, które wpłyną na profesjonalizację usług- oczekują pomocy w realizacji polityk senioralnych w regionie, tworzeniu strategii rozwoju oraz społeczność lokalną- wzrost efektywności w rozwiązywaniu problemów seniorów.

W maju 2023 roku uchwałą Fundacji RESTART powołano ŚWIĘTOKRZYSKI KLASTER UNIWERYSTETÓW TRZECIEGO WIEKU. Do Klastra przystąpiło 11 UTW:

- UTW w Skarżysku Kamiennej
- Uniwersytet Trzeciego Wieku w Bodzentynie
- UTW w Starachowicach
- Jędrzejowski Uniwersytet Trzeciego Wieku
- Uniwersytet Trzeciego Wieku w Łopusznie
- Świętokrzyski Uniwersytet Trzeciego Wieku w Kielcach
- UTW w Staszowie
- UTW w Łagowie
- UTW w Morawicy
- Chęciński Uniwersytet Trzeciego Wieku
- UTW w Opatowie

Podczas spotkania tworzącego Klaster, spośród UTW które podpisało deklaracje przystąpienia wyłoniona została także Rada Programowa.

Fundacja RESTART została koordynatorem ŚWIĘTOKRZYSKIEGO KLASTRA UNIWERYSTETÓW TRZECIEGO WIEKU i wspólnie z UTW działającymi na terenie województwa świętokrzyskiego będzie podejmować wspólne działania służące osiągnięciu celów i zadań Klastra:

- Wzmocnienie potencjału UTW z województwa świętokrzyskiego

- Stworzenie silnego podmiotu mającego wpływa na politykę senioralną w województwie świętokrzyskim

- Integracja UTW
- Podniesienie profesjonalizmu działań UTW
- Nawiązanie współpracy pomiędzy świętokrzyskimi UTW
- Poruszanie ważnych tematów związanych z polityką senioralną
- Kreowanie idei partnerstwa i współpracy
- Podejmowanie wspólnych działań służących rozwojowi świętokrzyskich UTW
- Podnoszenie jakości oraz oferty świętokrzyskich UTW
- Wprowadzanie innowacyjnych rozwiązań służących podnoszeniu atrakcyjności UTW
- Stworzenie silnej grupy upowszechniającej edukację senioralną
- Opracowywanie i wdrażanie nowych metod edukacji
- Popularyzacja profilaktyki gerontologicznej.

Mając na uwadze powyższe cele należy podjąć działania zmierzające do wypracowania mechanizmów, narzędzi i metod, które pozwolą na wzmacnianie sprawczości organizacji oraz wspierania społeczeństwa w aktywności obywatelskiej. .

W miesiącu czerwiec 2023r. Fundacja RESTART z pomocą Fundacji POM-MOST przeprowadzili Diagnozę Potrzeb Seniorów uczęszczających do Uniwersytetów Trzeciego Wieku. Formularz ankiety wypełniło 200 osób z 11 UTW przynależących do Świętokrzyskiego Klastra UTW, działających na terenie województwa świętokrzyskiego. W badaniach wzięło udział 66% kobiet, 44 % mężczyzn.

Ankieta zawierała pytania odnośnie wiedzy na temat praw i wartości w dokumentach UE, Karty Praw Podstawowych. Z przeprowadzonych badań wynika, że:

- 82% badanych nigdy nie słyszało, że istnieją takie dokumenty jak Karta Praw Podstawowych i nie wie czego one dotyczą,
- 87% seniorów stwierdziło, że jest brak działań skierowanych do UTW, które wzmocniłyby sprawczość,
- 74,5% uważa, że seniorzy powinny brać czynny udział w życiu obywatelskim i mieć wpływ na politykę senioralną na różnych szczeblach,
- 72,5% zaznaczyło, że potrzebują usług specjalistycznych/ doradczych w swoich UTW, .

Na pytanie czy istnieje potrzeba poruszania ważnych tematów i organizacja Konferencji – 76,5% odp. tak.

W pytaniu otwartym wyłącznie do zarządów organizacji (33 osoby)- jakich działań wspierających i służących wymianie dobrych praktyk oczekują- 57,57% wpisało organizację

warsztatów wyjazdowych, 24,24% wskazało odwiedzanie innych UTW, 18,18% nie udzieliło żadnej odpowiedzi. 55% jest zainteresowana podniesieniem wiedzy, w tym 75,45% z przepisów prawa, w tym obowiązujących w organizacji, 53,63% księgowości, 51,81- zarządzania zasobami ludzkimi. Istnieje duża potrzeba wzmacniania kompetencji miękkich- umiejętność pracy w zespole, komunikatywność, kreatywność, umiejętność prowadzenia negocjacji, które to wpłyną na organizację pracy UTW, integrację oraz podniosą ich wartość, ułatwią wykonywanie obowiązków oraz wydłużą ich aktywność zawodową i społeczną. Poznanie Karty Praw Podstawowych przyczyni się do zwiększenia świadomości starszych osób w zakresie ich praw i obowiązków (godności- poczucia własnej wartości, szacunku do samego siebie, wolności, równości- ze względu na wiek, płeć; solidarności, praw obywatelskich, różnorodności kulturowej i religijnej, niedyskryminacji) oraz przełamanie stereotypowe myślenie. Wy tłumaczenie Karty Praw Podstawowych w języku prostym, zrozumiałym dla osób starszych jest niezwykle istotne. Osoby takie mają często zaburzony obraz np. niedyskryminacji czy różnorodności kulturowej,

Przeprowadzona diagnoza dała odpowiedź, iż seniorzy czują się pomijani w ważnych kwestiach dotyczących ich samych, w tym polityce regionalnej. Z przeprowadzonych badań wynika, iż osoby starsze zrzeszone w UTW nie mają wiedzy na temat wartości zapisanych w dokumentach UE oraz nie ma oferty skierowanej dla nich, aby podnieśli swoją wiedzę w zarządzaniu organizacją, poznali obowiązujące przepisy i mieli możliwość udziału w Konferencjach, spotkaniach liderów.

Dokonując analizy powyższych badań ankietowych, rozmów z przedstawicielami UTW należy podjąć niezwłoczne działania wzmacniające UTW należące do Świętokrzyskiego Klastra Uniwersytetów Trzeciego Wieku w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego i partycypacji w tworzeniu polityki senioralnej, rozwoju jako aktywnego podmiotu poprzez:

- wzbogacenie wiedzy na temat aktywnego obywatelstwa, praw i wartości zawartych w dokumentach unijnych, w tym w Karcie Praw Podstawowych;
- zachęcenie do angażowania się w aktywność obywatelską;
- wzmocnienie powiązań, wymiany informacji, utworzenie silnego partnera do działań w obszarze polityki senioralnej;
- identyfikowanie problemów i poszukiwanie rozwiązań;
- wzmacnianie kompetencji miękkich;
- podniesienie jakości działania UTW poprzez świadczenie usług specjalistycznych;

-podniesienie wiedzy i umiejętności liderów ŚKUTW (w tym członków zarządu poszczególnych UTW) w zakresie merytorycznych i organizacyjnych aspektów zarządzania organizacją pozarządową;

- poruszanie ważnych tematów dotyczących polityki senioralnej w regionie podczas corocznych kongresów organizowanych dla świętokrzyskich UTW;

Zdiagnozowane problemy i potrzeby zostaną zaspokojone poprzez realizację następujących działań:

- Usługi specjalistyczne wspierające rozwój ŚKUTW (w tym usługi prawnicze, coaching-wzmacnianie motywacji do działania)

- Kongresy, seminaria, konferencje naukowe

- szkolenia (wyjazdowe dla przedstawicieli UTW zaangażowanych w działalność UTW)

- wydanie publikacji

- stworzenie dokumentu Strategia Rozwoju Świętokrzyskiego Klastra UTW

Realizacja powyższych pozwoli na stworzenie silnego podmiotu, znającego swoje prawa. Pozwoli na lepszy rozwój UTW, wzmocni sprawczość Uniwersytetów, a tym samym obudzi ducha działania i zachęci do aktywizacji osoby w wieku 60+.

Zatwierdzam:

PREZES ZARZĄDU

mgr Adam Miszczuk

FUNDACJA RESTAURACJA
Milczany 123, 27-600 Sandzica
NIP 8641955895; REGON 141800433
KRS 0000737573